

ARTICULUS II

De divina veritate (1).

116. Triplex distingui solet veritas: *transcendentalis* seu *in essendo*, *logica* seu *in cognoscendo* et *moralis* seu *in loquendo*. Prior, quæ ontologica etiam et metaphysica dici solet, communis est rebus omnibus, siquidem omne ens est verum, et consistit in entitate rei prout *conformabilis est cum intellectu*, nempe in aptitudine ut cognoscatur, prout est in se, et si mavis brevius, in intelligibilitate aut cognoscibilitate (2). Logica vel formalis veritas est adæquatio cognitionis cum re, videlicet conformitas cognitionis rem apprehendentis, prout est in se: quam fuisse declaravimus *in logica* (3). Denique veritas sermonis duplex est, altera signi, quæ opponitur falsitati, in eo sita, quod verba expriment rem, prout est in se secundum vim, quam habent, significandi ex hominum placito; altera, quæ dicitur *moralis* et *veracitas*, opponiturque mendacio, est rectitudo voluntatis utentis vocabulis in ea significatione, quam loquens scit, aut saltem existimat illis inesse. Prima istarum duarum veritatum sermonis ad logicam aut formalem revocatur tamquam ejus signum, altera peculiare genus constituit a transcendentali et formali distinctum, moralemque constituens virtutem.

117. PROPOSITIO 1.^a Deus est summa et prima Veritas transcendentalis, cujus participatione sunt vera cætera omnia entia, sive existentia sive possibilis.

Deus est veritas,

Probatur. Et primo quidem Deus dicitur *veritas*, et non tantum *verus*, sicut dicuntur reliqua, nempe ipsa veritas per se subsistens, propter summam ejus simplicitatem, ratione cujus attributa in abstracto prædicantur, quemadmodum superius declaravimus. Et in eodem sensu ac propter eandem

(1) Vide S. Thom. 1. p. quæst. 16, art. 5 seqq.; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 60 seqq.; 1.º dist. 19, quæst. 5, art. 2 et 3. *Cle. de verit.* quæst. 1, art. 4, 5, 6, 8.

(2) Vide *Ontolog.*, num. 127, pag. 399.

(3) Vide *Logic. Maj.*, num. 2 seqq., pag. 404 seqq.

rationem dicitur etiam Deus veritas, ut ipso modo enuntians di significetur, veritatem, sicut nec aliam quamvis perfectionem, non convenire Deo per participationem, sed per essentialiam vel per essentialiam ac formalem identitatem, et quidem secundum totam plenitudinem (1). Est autem Deus verus transcendentaliter, sicut omne ens, quia est entitas apta conformari intellectui, vel cognoscibilis (2).

Est porro Deus summa veritas, tum quia est summa entitas, et proinde, quantum est de se, summe intelligibilis; tum quia tantam habet intelligibilitatem, ut non possit non perfectissime intelligi, et comprehendi a se ipso, quamvis a nobis nequeat propter imbecillitatem ingenii perfecte cognosci; tum demum quia, sicut Deus est ipsa plenitudo essendi, quin careat ulla perfectione vel essendi gradu, ita necessario est plenitudo veritatis.

Tandem Deus est prima veritas, quia est primum ens, et omnis alia veritas transcendentalis ex eo derivatur; nam possibilis eatenus sunt aliquid intelligibile, quatenus imitari queunt divinam essentialiam, existentia vero quatenus eam de facto imitantur: quandoquidem omnis entitas, sive possibilis sive existens, sive creabilis sive creata, tandem non est nisi gradus essendi, nullus autem gradus essendi fingi potest extra Deum, nisi per participationem deficientem illius plenitudinis essendi, quæ est divina essentialia. Præterea Deus ipse est primum objectum intellectus sui, cætera vero entia solum secundarium; aliunde vero res dicuntur veræ principaliter per ordinem ad divinum intellectum. Ex quo iterum necessario sequitur, Deum esse primam veritatem. Denique veritas in rebus *creatis* explicari potest non solum per ordinem ad intellectum speculativum, quatenus cognoscibilis est, sed etiam per ordinem ad intellectum practicum, divinum nempe, quia cum Deus nihil efficere queat nisi per ideam exemplarem, quam pro singulis rebus efformat essentialiam suam contemplando, et ad imitationem illius uniuicuique speciei et individui propriam perfectionem ac gradum designando. Et per hunc modum veritas rerum cunctarum mensuratur 1

(1) Vide S. Thom., *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 60. *Præterea*.

(2) Vide *Ontolog.*, loc. cit., et num. 174, pag. 411.

Deo. Unde si veritatem rerum transcendentalem declarem per ordinem ad intellectum practicum divinum, secundum alibi traditam Avicennæ definitionem: *Veritas cujusque rei est proprietas sui esse, quod stabilitum ei est* (1); veritas omnis creata non est nisi participatio veritatis increate, quæ proinde prima est omnium et regula atque exemplar.

Dices. Secundum hanc doctrinam, omne verum est a Deo. Sed verum est hunc hominem fornicari vel furari. Ergo hunc hominem fornicari vel furari a Deo est.

Respondeo, *neg.* conseq., quia committitur fallacia, quam vocant accidens (2). Ex eo enim quod est a Deo, secundum quod est verum, concluditur esse quoque a Deo secundum quod est simpliciter. Recta conclusio non *deberet inferre, istum fornicari esse a Deo, sed quod veritas ejus est a Deo* (3).

118. PROPOSITIO 2.º Deus est etiam Veritas formalis summa et prima, a qua procedit in aliquo vero sensu omnis veritas creata.

Deus est
etiam
ipsa formalis
veritas,

Probatur primum: *Deus est ipsa veritas formalis*, quia veritas formalis est cognitio conformis objecto. Atqui Deus est ipsum intelligere suum, ipsa sapientia infinita essentialiter infallibilis, essentialiter representans quidquid est, et esse potest, prout est, aut potest esse a parte rei. Ergo Deus est ipsa veritas formalis per se subsistens.

summa

Est secundo *Deus summa veritas*, tum quia intellectio divina cognoscit summum intelligibile, Deum ipsum, et perfectissime comprehendit, et identificatur præterea essentialiter cum ipso summo intelligibili, ac proinde nihil majus et perfectius illa excogitari potest; tum quia uno ictu pariter comprehensive atque ineffabiliter representat, quidquid præter Deum ipsum cognoscibile est, sive possibile sive existens.

Unde per ordinem ad hanc unam simplicem et æternam omnium intellectionem res cunctæ denominari possunt veræ

(1) Avicenn., *Metaphys.* tract. 8, cap. 6. Vid. *Ontolog.* num. 126, pag. 306 seqq.

(2) Vide *Logic. Minor.* num. 187, pag. 389.

(3) S. Thom., de verit., quest. 1, art. 8, ad 1.um

una veritate, eaque increata; quia nempe veritatem suam sortiuntur in ordine ad unam increatam et æternam veritatem divini intellectus omnia cognoscentis et omnibus suam perfectionem præscribentis. Est præterea Deus summa veritas, quia est veritas sincerissima et purissima sine ulla falsitatis et erroris admixtione propter suam infallibilitatem (1).

Est etiam *Deus prima veritas*, non solum prioritate eminentiæ, ut patet ex præcedenti parte, sed etiam prioritate durationis et naturæ; quia est æterna et increata, cujuslibet autem alterius entis cognitio est temporanea et producta. Et etiamsi Deus ab æterno creasset ens intelligens, quod in eodem instanti creationis intelligeret, illa intellectio, saltem natura posterior esset divina intellectione vel veritate.

et prima.

Præterea est veritas prima, etiam quatenus omnis creata veritas seu cognitio procedit a Deo, non quidem tamquam ab objecto prius cognito, quemadmodum contendunt Ontologi, quorum alibi rejectum est systema (2), sed tamquam a principio efficiente cum facultates cognoscitivas, tum ipsas cognitiones nostras, in quibus sunt formaliter veritates creatæ. Deinde cognitiones et veritates nostræ pendent a veritate divina tamquam ab exemplari suo, quia sunt participationes deficientes infinite sapientiæ Dei. Accedunt ea, quæ ad Theologos spectant, et quod immuneris veritates novimus, revelante prima veritate, et quod quicumque videt essentiam Dei, potest in ea tamquam medio *in quo* reliquis veritates cognoscere, quemadmodum contingit ex liberalissimo dono Dei in visione beatifica. Quod vero nos non possumus Deum naturaliter videre, nec cognoscere nisi ope discursus ex rebus creatis, est tantum ob limitationem ingenii, ac proinde per accidens respectu cognoscibilitatis Dei, qui proinde non desinit ob hoc esse prima veritas (3).

119. PROPOSITIO 3.^a Deus est etiam ipsa veritas in loquendo, nempe summe verax.

(1) Vide S. Thom., 1. p. quest. 15, art. 6; de verit. quest. 1, art. 4; 1.^a dist. 19, quest. 5, art. 2.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 327, seqq., pag. 1046 seqq.

(3) Quæ adversus hæc opponi possent, videantur aq. S. Thomam locis citatis.

Demum Deus est summe verax, nempe ipsa veritas in loquendo. Varii errores et opiniones circa veritatem divinam.

Propositio hæc proprie non huc spectat, sed ad moralem bonitatem ac perfectionem Dei. Quia tamen veracitas solet etiam vocari veritas, ideo eam breviter hic probandam suscepimus. Quamvis enim Priscillianus et armeni docuerint posse Deum mentiri; et Robertus Holchot asseruerit, Deum posse reapse decipere ac dicere falsum, quin tamen mentiretur, fere sicut potest occidere hominem, quin ideo dicatur homicida; et quamvis demum Petrus de Alliaco, Almainus, Gabriel et alii contenderint, Deum *de facto* quidem non mentiri, nec posse mentiri de potentia ordinaria, posse autem de potentia extraordinaria; verum communis, eaque certa, Theologorum sententia docet, Deum nullatenus posse mentiri, falsumve dicere, et nonnulli contrariam doctrinam gravi censura notarunt.

Probatum autem propositio non solum ex pluribus sacram Litterarum Patrumque testimoniis, quæ videri passim queunt apud Theologos, sed etiam ratione. Primo quia mendacium, ut alibi probatur, est intrinsece malum et indecens naturam rationalem: unde nec Deus ipse valet dispensare in naturali præcepto non mentiendi. Ergo quomodo potest Deo non repugnare? Præterea esse primam veritatem in loquendo ita ut nec falli nec fallere queat, est profecto perfectio simpliciter simplex, quæ deesse non potest Deo. Adde, quod præcise in hac divina veracitate Dei revelantis nititur firmitas et certitudo Fidei supernaturalis, cui grave præjudicium posset inferri, nisi prorsus indubitabilis maneret hæc, quam tuetur, divina veracitas.

Fidelitas divina.

Est porro Deus verax non solum in enuntiando vera, sed etiam in servando promissa, quæ virtus est fidelitatis—Verum hæc nobis innuere sufficiat: plene tractata videri possunt apud Theologos (1).

(1) Consule v. g. Suarez (*De fide*, disp. 3, sect. 5.), Toletum (In 2.º 2.º, quæst. 1, art. 3), eardin. Lugo (*de fide* disp. 4), Arriaga (Ibid. disp. 1, sect. 5), Ripalda (Ibid. disp. 4), Haunold. (Ibid. cap. 5, controuv. 1), Hurtado (Ibid. disp. 17, 18), Marin (Ibid. disp. 5), Viva (disp. 1, quæst. 2), Kilber (*Theolog. Wirceburgens.*, tract. *de fide*, dissert. 3, cap. 2, not. 1, num. 192), Anton. Mayr (*De fide*, disp. 2, quæst. 1, art. 3), Rhodes (Ibid. disp. 2, quæst. 2, sect. 2), et alios passim.

Apud quos etiam videri potest illa controversia, utrum Deus possit infundere aut causare per se errorem in intellectu creato. Quam quæstionem non necessario coniecti cum præcedenti de mendacio, notat eardin. de Lugo, quandoquidem infundere habitum vel actum erroris non est reapse loqui formaliter. Nam de essentia locutionis est, «quod per illam loquens manifestet alteri objectum, prout est in sua mente; scilicet manifestando simul esse in sua mente, et ordinando illud objectum ad alterum. Quare licet Deus produceret actum erroris in meo intellectu, non loqueretur, neque ulla esset vox Dei; non enim procederet a Deo volente ordinare illud objectum ad me, et manifestare mihi se illud habere in mente. Ergo non esset locutio Dei» (1). Circa hæc controversiam Thomistæ ac PP. Suarez (2), Tanner, Granado (3), Conninck (4), Salas (5), Oviedo (6), Gormaz (7), Mayr (8), Kilber (9) multique alii negant posse Deum infundere errorem. Affirmant tamen saltem de errore *pure speculativo*, PP. Vazquez (10), Lugo (11), Hurtado (12), Arriaga (13), Ripalda (14), Dominicus Viva (15) et alii; quamvis diserte inficiantur non posse Deum infundere errorem practicum, v. g. quod mendacium sit licitum, aut in materia fidei, v. g. quod religio lutherana sit vera, propter specialem in iis repugnantiam, quia scilicet induceret in peccatum et in interitum» (16). Ratio secundæ sententiæ est, quia

An Deus possit causare vel infundere errorem.

(1) Lugo *De fide*, disp. 4, sect. 3, num. 33. Cfr. ibid. num. 33.
 (2) *De fide*, disp. 3, sect. 5; *Metaphys.* disp. 44, sect. 13, num. 17.
 (3) In 1.º 2.º tract. 6, *de peccat.* disp. unic. sect. 5.
 (4) *De fide* disp. 10, dub. 2.
 (5) In 1.º 2.º tract. 13, disp. 1, sect. 3, num. 33.
 (6) *De fide*, controuv. 3, punct. 2, num. 8.
 (7) *De virtut. theolog.*, disp. 1, num. 897.
 (8) *De fide*, disp. 2, quæst. 1, art. 3, num. 50.
 (9) *De fide*, loc. cit. num. 195, Inst. 4.
 (10) In 1.º 2.º disp. 126.
 (11) Loc. cit. sect. 3.
 (12) Loc. cit. disp. 18.
 (13) Loc. cit. disp. 1, sect. 5, sub est 2, num. 78 seqq.
 (14) Disp. 4, sect. 4.
 (15) Disp. 1, quæst. 2, art. 1.
 (16) Viva, loc. cit. num. 11.

error pure speculativus non est malum morale, sed tantum physicum. Cum ergo alioquin erroris infusio non sit præcise locutio mendax, non est cur censenda sit divinæ veritati alterive attributo repugnans. At reponunt prioris sententiæ assertores, erroris infusionem esse saltem virtuales locutionem, quamvis non sit formalis, ideoque æquivalere mendacio, quod prorsus dedecet veracitatem sanctitatemque divinam. Dignius profecto videntur sentire de Deo hi scriptores. Verumtamen penes sapientiores esto iudicium.

Utrum Deus
uti queat
mentalibus
restrictionibus
et æquivoca-
tione.

Quæritur etiam, utrum Deus possit uti mentalibus restrictionibus atque amphibologiis seu æquivocationibus. Respondent Theologi non posse Deum pure mentales restrictiones adhibere, posse autem æquivocationes ac restrictiones non pure mentales. *Ratio primi est*, quia restrictiones pure mentales fiunt, quando verbis exterius prolatis aliquid a loquente interius in mente additur, quod nullo externo signo vel circumstantia percipere potest audiens, unde verba diversa præ se ferant sensum a mente loquentis; ut si quis interrogatus, num viderit Petrum, quem reapse vidit, respondeat se non vidisse, subintelligendo, se non vidisse *occipite*, vel *pendentem in æere*, etc. Atqui ejusmodi responsiones plane important veri nominis mendacium. Quare ab Innocentio XI, Pontifice Maximo, hæc inter alias, ordine 26.º, propositio proscripita est die 2 Martii anno 1679: «Si quis, vel solus vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est perjurus (1). *Ratio alterius membri est*, quia si verba diversos habent sensus, non debet mendacii accusari, qui ex justa causa utatur illis in uno, permittens, ut audiens intelligat in alio diverso, quia si hic decipitur, id debet sibi imputare. Idemque dicatur, quamvis oratio non habeat per se plures sensus, si tamen vel ex gestu vel ex tono vocis vel ex circumstantiis possit satis intelligi ab audiente illam in alio sensu fuisse a loquente usurpatam.

(1) Denzinger, Enchiridion, num. 1043, pag. 260.

Quod si nefas esset, nefas pariter esset ironia uti aut hyperbole. Ex quo etiam omnino sequitur, nec repugnare divinæ veritati, ut interdum utatur restrictione non pure mentali, sicut ex communissima jam sententiâ licet homini ea uti justis de causis. Tum enim restrictio dicitur non pure mentalis, quando sensus a loquente retentus potest saltem ex adjunctis et circumstantiis ab audiente colligi, licet verbis, non exprimat. Ex qua doctrina solent passim Theologi et etiam Patres quædam testimonia sacrarum Litterarum a mendacii calumnia vindicare (1).

ARTICULUS III

De divina bonitate.

120. Bonum, secundum notissimam descriptionem a posteriori factam, est *quod omnia appetunt*, nempe *quod est appetibile*; vel si mavis illud a priori declarare, bonum est ipsum ens *quatenus conveniens*, bonitas vero est entitas rei, quatenus *convenientiam importat*; nam ex eo quod conveniat vel conveniens iudicetur, præcise habet, quod appetatur aut appeti queat (2). Unde sicut verum dicitur per ordinem ad intellectum vel potentiam cognoscitivam, ita bonum per ordinem ad appetitum, quamvis non eodem prorsus modo se habeat verum respectu cognoscitivæ potentie, ac bonum respectu appetitus, quemadmodum alibi declaratum reliquimus (3). Missis aliis divisionibus, bonum dispescitur in absolutum et relativum, physicum vel transcendentale ac morale. Absolutum est bonum sibi ac in se spectatum, quia nempe habet *esse* sibi conveniens; relativum autem vel respectivum est bonum, quod tale est alteri. Physicum est, quod conveniens est spectata naturali rei conditione; morale,

Quid bonum:

bonum
absolutum
et relativum.

physicum
et morale.

(1) Vide Luño (loc. cit. sect. 5), Ripalda (Ibid. sect. 6), Mayr (Ibid. num. 57, 58), Viva (Ibid. art. 4), Kilber (Ibid. num. 195, Insto 2.º et 3.º).

(2) *Ontolog.* num. 126 seqq., pag. 417 seqq.

(3) *Vide Ontolog.* num. 142 seqq. pag. 431 seqq.

quod conveniens est rationali naturæ, quatenus libere operanti (1). Jam videndum est, an et quo pacto Deus bonus sit.

121. PROPOSITIO 1.^a Deus in se ipso bonus est, sive physice sive moraliter, ac summe et per essentiam bonus, seu potius ipsa bonitas, quæ proinde infinite distat ab omni creata bonitate.

Deus est bonus
physice

In primis Deus est bonus physice, tum quia omne ens est bonum; tum quia est perfectissimus, bonitas autem perfectio est; tum quia est causa omnis possibilis bonitatis, in causa enim necesse est, ut saltem aliquo modo reperiat quævis perfectio effectus (2).

et moraliter,

Est etiam moraliter bonus, et quidem ea bonitate, quæ non adjectitia est, sicut in creaturis rationalibus, sed quæ unum est idemque cum physica bonitate. Nam est natura ipsa sua Sanctus et rectus et impeccabilis et odio habens omne malum, et auctor omnis sanctitatis per redemptionem, per gratiam, per sacramenta, per doctrinam, leges et præcepta, etc.: quibus mediis liberat hominem a peccato, sibi que artissime conjungit. Est quoque exemplar omnis sanctitatis; et quia ipse est lex æterna et regula morum, conformatio vero voluntatis nostræ cum regula et lege æterna efficit sanctitatem: et quia sanctitas divina est forma, quam imitari sanctitas creata debet (3). Unde ipsemet Christus Dominus hortatur nos: *Estate... perfecti, sicut et Pater vester caelestis perfectus est* (4).

Inimò summe
bonus,

Deinde Deus est summe bonus. Nam unumquodque tantum habet de bonitate physica, quantum de entitate ac perfectione. Cum ergo Deus sit summum ens, est quoque summum bonum. Præterea nihil potest habere bonitatem nec entitatem nisi per participationem divinæ bonitatis, quæ proinde summa debet esse. Denique Deus ita est bonus, ut mali capax non sit, nullius enim esse perfectionisve privatione fœdari potest plenitudo totius esse: quare est purissime

(1) *Ontolog.* num. 148 seqq., pag. 438 seqq.

(2) Vide S. Thom., *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 57; 1 p. quæst.

(3) Lege, si lubet, P. Leonardum Lessium, de his jucundissimè scribentem in libro 8 de perfectionibus divinis.

(4) *Math.* cap. 5, vers. 48.

ac consequenter summe bonus (1). Et simili modo constat Deum esse summe bonum moraliter summeque sanctum, sicut modo dicebamus. Unde etiam nescio, an quidpiam frequentius graviusve sanctitate divina commendetur in sacris Libris. Nam sanctus infinitis in locis prædicatur (2), sanctus canitur ab angelis (3), sanctus in operibus suis (4), justus in omnibus viis suis (5), sanctum nomen ejus (6), sanctum brachium (7), sancta lex (8), sanctum scabellum ac templum et habitatio vel locus ejus (9), etc., etc. Et quia ipse sanctus est, vult homines omnes sanctos esse (10), ac potissimum sacerdotes, et quidquid peculiari modo ipsi dedicatum est. Verbo, Deus continet omnem perfectionem, sive physicam sive moralem, omnemque virtutem, eamque eminentissimo et infinito gradu. Egregie suavissimeque P. Leonardus Lessius: «Cogita infinitam lucem, infinitam potentiam, infinitam sapientiam, infinitam pulchritudinem, infinitam dulcedinem, infinitum gaudium, infinitas opes, infinitam gloriam, infinitam majestatem, infinitam sanctitatem; hæc omnia continet bonitas divina, tamquam infinitum bonorum omnium pelagus. Neque solum omne bonum in se continet, sed etiam eminentissime continet; nimirum non per multas et diversas formas vel qualitates, sed per unam simplicissimam et eminentissimam formam, nempe per essentiam suam. Qui modus continendi omnes ejus perfectiones facit infinite excellentiores, quam si aliquo modo inter se distinctæ forent» (11).

(1) Cfr. S. Thom. 1 p. quæst. 6, art. 2; *Contr. Gent.* lib. 1, capite 41.

(2) V. g. *Isaïæ* cap. 12, vers. 6; cap. 43, vers. 14, etc.; *Hierem.* cap. 3, vers. 12; *Joann. epist.* 1, cap. 3, vers. 3, etc. etc.

(3) *Isaïæ* cap. 6, vers. 3; *Apocal.* cap. 4, vers. 8.

(4) *Psal.* 144, vers. 13.

(5) *Psal.* 144, vers. 17.

(6) *Luc.* cap. 1, vers. 49; *Levit.* cap. 22, vers. 32.

(7) *Psal.* 97, vers. 1.

(8) *Rom.* 7, vers. 12; *Psal.* 118, vers. 8.

(9) *Psal.* 98, vers. 5; 1 *Corinth.* cap. 3, vers. 17; *Psal.* 21, vers. 4; *Isaïæ* cap. 63, vers. 15.

(10) *Exod.* cap. 24, vers. 31; *Levit.* cap. 11, vers. 44, 45 etc. etc.

(11) Lessius, *De perfectione divinæ*, lib. 7, cap. 1, num. 2.

Præclare rem exponit S. Dionysius illis verbis: *Perfectus est (Deus), non tantum seipso perfectus, et per se a seipso uniformiter*

et per essentiam
bonus,

Deus est per essentiam bonus. Nam *unumquodque dicitur bonum, secundum quod est perfectum*. Perfectum autem potest aliquid esse ex triplici capite: α) ex suo esse atque essentia; β) ex suis potentiis ac virtutibus, per quas operatur, aut etiam in se ulterius perficitur, ac melius fit: γ) ex sui finis assecutione. Atqui *haec triplex perfectio..... competit secundum suam essentiam..... soli Deo, α) cuius solius essentia est suum esse, β) et cui non adveniunt aliqua accidentia, sed quae de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conveniunt essentialiter, ut esse potentem, sapientem et alia huiusmodi* (omnia nempe attributa)..... γ) *ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est ultimus finis omnium rerum* (1); et quamvis sui ipsius proprie non sit finis, sicut nec est sui principium, tamen nec potest ad aliud tamquam in finem ordinari, sed in se quasi in fine conquiescit, et se ipso plenissime beatus est, quin in alia re extra se ipsum querere nec invenire beatitatem valeat. Quare

et ipsa bonitas,

Deus est etiam ipsa bonitas, quia est omnis bonitas, et imparticipata bonitas, et sua bonitas per essentiam (2). Hinc autem

infinite distans
a quacumque
bonitate
creata.

Divina bonitas infinite distat a quacumque bonitate creata. «Quod ut melius percipiatur, notandum est quadruplex discrimen inter perfectionem Dei et creaturæ, etiam excellentissimæ», quemadmodum præclare scribit Venerabilis P. Lessius. «Primum, quod Deus non habeat perfectionem et excellentiam suam ab alio, sed a se tantum: ipse enim est primus actus, prima perfectio, et primum bonum independens ab omni alio, fons inexhaustus omnis boni et omnis

definitus, totusque secundum se totum perfectissimus; verum etiam ut supra quam perfectus, secundum omnium excessum: atque omnem quidem infinitatem definiens, supra omnem vero finem expansus, et a nullo comprehensus aut contentus, sed ad omnia pariter et supra omnia indeficientibus largitionibus et nunquam finiendis operationibus perfringens. Perfectus item dicitur, ut qui nullum accipiat incrementum, semperque perfectus sit, nec minus possit omnia in se ipso præhabens et exuberans una et eadem incessabili et supraquam plena et immutabili largitione, per quam omnia perfecta perficit, et unumquodque congrua sibi perfectione adimplet.

(1) S. Thom., 1^a p., quaest. 6, art. 3.

(2) S. Thom., Contr. Gent., lib. 1, cap. 38.

perfectionis: creatura vero omnem suam perfectionem et bonitatem habet a Deo. Sicut in rebus corporeis sol habet lumen a seipso, id est, non ab alio aliquo corpore: stellæ vero habent lumen a sole. Hinc sequitur alterum discrimen, quod perfectio Dei sit prorsus illimitata et infinita, creaturæ vero limitata et adstricta ad certam speciem. Cum enim perfectio divina non sit ab alio, non habet, a quo limitetur, aut mensuram accipiat, ac proinde necesse est manere illimitatam in amplitudine sui conceptus: creaturæ vero perfectio cum sit a Deo, limitatur secundum modum, quem ei imponit divina sapientia, sicut omnia opera artis mensuram et modum et terminum accipiunt ab arte opificis, Tertium, quod Deus omnem perfectionem suam habeat per simplicem suam essentiam, nulla alia forma vel modo reali accedente: secus in creaturis. Nulla enim creatura habet omnem perfectionem per suam essentiam, sed opus est infinitis propemodum formis et perfectionibus accessoriis, ut perfecta sit, ut patet in angelis, quorum tamen natura inter substantias creatas est simplicissima et perfectissima. Ut enim omittam potentias et species intelligibiles, opus est illis plurimis habitibus et illustrationibus et actibus tum intellectus, tum voluntatis, ut perfecti sint. Hinc sequitur quartum discrimen, quod divina perfectio non possit umquam augeri vel minui. Cum enim actu habeat omnem perfectionem possibilem, nulla potest ei fieri accessio; et cum habeat illam per essentiam et a se, non potest ei ulla fieri detractio; oporteret enim ipsam essentiam suam amittere, ut vel minimum quid suæ perfectionis deserat: creaturæ vero perfectio potest et sine fine augeri, et usque in nihilum imminui. Possent enim angeli sancti et homines beati, Deo ita disponente, clarescere sine termino in claritate visionis divinæ et amore beatifico, et etiam omne bonum suum amittere» (1). Propter hanc tantam excellentiam et singularem rationem divinæ bonitatis verissime dictum est a Christo Domino: *Nemo bonus nisi solus Deus* (2).

122. PROPOSITIO 2.^a Est quoque Deus summe bonus respective, nempe omnis boni bonum.

(1) Lessius, *De perfectione divin.*, lib. 7, cap. 1.

(2) Luc. cap. 18, vers. 19.

Est quoque
Deus
summe bonus
respective.

Probatur. Nam bonum universale majus est bono quovis particulari. Atqui Deus est bonum universale rerum omnium creaturarum (1). Quod probatur primo, quia Deus est causa efficiens omnium, creans illas, conservans, perficiens, gubernans et ad operandum juvans, ita ut nihil sit reapse in quavis re, quod non sit a Deo, sive solum operante, sive cooperante cum aliis causis. Deus ergo est unus omnium aliorum entium universalis et maximus benefactor. Quod si interdum etiam causat mala, concurrans cum secundis causis, id fit propter bonum universalis ordinis, ac proinde propter majus bonum, itemque per accidens et aliquando etiam in vindictam ac punitionem sontium, qui divina beneficentia indignissime abutuntur. Præterea Deus est finis ultimus rerum omnium etiam irrationalium, ut alibi probatum est (2), sed præcipue rationalium. Nam *creatus est homo ad hunc finem, ut Dominum Deum suum laudet, ac revereatur, etque serviens tandem salvus fiat* (3); cætera vero cuncta naturaliter tendunt, vel appetunt, ut se Deo assimilent sive in essendo sive in operando. Atqui finis cujusvis rei est bonum ejus, siquidem nihil potest tendere in malum, nec appetere, sive innatum sive elicito appetitu, nisi bonum (4). Tertio Deus est quoque causa exemplaris cunctarum rerum et perfectionum creaturarum. Unde quidquid boni et perfectionis invenitur in mundo, non est nisi participatio et similitudo divinæ bonitatis, quæ proinde dicenda est etiam sub hoc respectu omnis boni bonum.

Et sic S. Thomas non semel probavit, omnia esse bona una bonitate divina, non quasi intrinsece ingrediente constitutionem cujusque naturæ creatæ, quod pantheisticum foret, sed *sicut primo principio exemplari, effectivo et finali totius bonitatis* (5) entitatisve in quibusvis aliis rebus repertæ. Idque totum brevissime complexus S. Paulus scripsit: *Ex ipso et*

(1) S. Thom., *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 41 init.

(2) Vide *Cosmolog.*, num. 94, 95, pag. 329 seqq.; num. 96, 97, pag. 336 seqq.

(3) S. Ignat. de Loyola in libr. *Exercit., Princip. et fundam.*

(4) *Ontolog.*, num. 144, pag. 433, 434; *Psycholog.*, vol. 3.^a, n.º 1, pag. 2 seqq., num. 4, pag. 8 seqq.

(5) S. Thom. 1.º p. quest. 6, art. 4; *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 40; *de verit.* quest. 21, art. 4.

per ipsum et in ipso (nempe in ipsum, et; ἀπ' αὐτοῦ) sunt omnia, ipsi gloria in sæcula (1); *ex ipso* sunt omnia, tamquam ab efficiente causa; *per ipsum*, tamquam per conservantem, disponentem, perficientem, gubernantem; *in ipsum* tamquam in finem (2). Fusius eadem exemplo solis illustrat S. Dionysius (3). *Quemadmodum... sol ille noster non cogitatione aut voluntate, sed eo ipso quod est, illuminat universa, quæ quoquo modo lucis ejus sunt capacia: sic etiam ipsum bonum (quod non secus præstat soli, quam primæva species imagini obscuræ) ipsamet substantia sua, rebus omnibus, pro cujusque capto, totius bonitatis suæ radios affundit... Bonitas divinitatis, quæ supra omnia est, a supremis et provecissimis substantiis usque ad extremas pervadit; et adhuc supra omnes est, ita ut neque superiores usque ad illius excellentiam pertingant, nec inferiores ejus ambitum pertranseant; quin potius omnia, quæ illuminari possunt illuminat, et creat, et vitam dat, et continet, et perficit, et mensura est eorum, quæ sunt, et ævum, et numerus et ordo, et completus, et causa atque finis... etc.*

Et hæc quidem generatim dicta valere possunt non solum de physica, sed de morali etiam bonitate, sive de naturali, sive de supernaturali ordine: quia tota perfectio et bonum morale pro omni creatura rationali est in unione cum Deo, totaque beatitudo in præstantissima cognitione atque amore illius. Porro quantum attinet supernaturalem ordinem, quamquam res ad Theologos spectat, ut tamen id breviter grati animi ergo innuam, Deus specialissimo modo est singulare hominis bonum in Incarnatione, in justificatione, atque in visione beatifica per quamdam peculiarem unionem cum natura rationali, ex qua evehitur illa «ad statum ac dignitatem sublimissimam, quam SS. Patres *ἁγιωσύνη* solent appellare» (4). Verbum enim in Christo Domino hypostatice unitur humanitati, ut hic homo dicatur, sitque vere Deus. Unde Deus per hanc communicationem est ineffabile bonum

(1) *Roman.* cap. 11, vers. 36.

(2) Vide interpretes Scripturæ Sacræ passim, ac nominatim P. Cornely in hunc locum S. Pauli.

(3) *De divin. nomin.*, cap. 4, paragr. 1 et 4.

(4) Franzelin, *De Deo*, thes. 29 vers. fin.

non solum humanitatis illius singularis, sed quodammodo etiam totius generis humani, in quod tantus honor decusque redundavit. Cum hac communicatione quamdam habet afinitatem unio Christi Domini cum anima per Eucharistia sacramentum. Deinde communicatur Deus omnibus iustis tamquam præclarissimum bonum in ipsa justificatione; quia quamvis, docente Tridentino (1), homines non sint iusti formaliter ipse iustitia Dei, sed iustitia et gratia creata ipsis inhærente, hæc ipsa tamen est vinculum, quo animæ iustæ singulari ratione uniuntur cum Deo sanctificatore, qui propterea dari eis dicitur, et habitare ac manere in illis (2). Quo revocari queunt, vel tamquam prodroma et præparationes vel tamquam consecraria, dona omnia reliqua gratiæ. Tertius modus insignis communicationis Dei rationalibus creaturis est in beatifica visione. «Inter omnes... potentias vitales præstantissima est intellectiva, qua nulla eminentior potest vel animo concipi: per hanc enim natura rationalis, verbi gratia anima nostra, non solum omnium rerum vivas formas et imagines in se concipit, sed etiam est capax Divinitatis; nam lumine gloriæ illustrata et adjuta, format in se vivam imaginem Divinitatis, fitque Deo similis eminentissimo modo possibili: insuper per eandem formaliter transit, et penetrat in Deum, et Deus in ipsa novo modo existit, et se ipsi cum omnibus suis bonis communicat, ut omnium dulcedine et pulchritudine perfuatur. Hoc totum fit vi visionis beatificæ. Potentiæ intellectivæ velut socia et suppar accedit voluntas, qua anima toto impetu fertur in bonum intellectu conceptum, ut illi novo modo se uniat, nempe per amorem, et in illud veluti transformetur. Per has duas potentias anima nostra duplici modo, eoque eminentissimo, intrat in Divinitatem, et Divinitas in illam, fitque mutua veluti penetratio et intima unio vitalis inter animam et Deum. Unde ex hac unione mutuoque contactu nascitur in anima ineffabilis quidam dulcedinis sensus seu delectatio, qua infinitam Dei dulcedinem vitaliter conjunctam veluti degustat. Sicut enim cum objectum conveniens naturæ, sensu percipitur, nascitur statim vitalis quædam suavitas

(1) Trident. sess. 6, cap. 7.

(2) Joann. cap. 14, vers. 23; Roman. cap. 5, vers. 5; 1.^a Joann. cap. 4, vers. 16.

in anima ex conjunctione vitali talis objecti, quæ suavitas delectatio vocatur; ita cum summum illud objectum delectabile perfectissimo modo percipitur intellectu, et simul amatur, ex illa præsentia et conjunctione vitali perfectissima nascitur vitalis quædam suavitas summa et eminentissima, quæ gaudium dicitur et delectatio» (1). Legatur de his Em. cardinalis Franzelin (2). Quæ cum ita sint, si bonum dicitur diffusivum sui (3), quam bonum esse judicare debemus Deum, qui tam large sese diffudit, et cujus natura, testante Clemente Alexandrino, est *bona facere, sicut natura ignis calefacere, et lucis illuminare?* (4). Cur ergo per multa vagaris, homuncio, concludere licet cum S. Anselmo, *quærendo bona animæ tuæ et corporis tui? Ama unum bonum, in quo sunt omnia bona, et sufficit. Desidera simplex bonum, quod est omne bonum, et satis est* (5).

Nec mihi objicias mala hujus mundi et innumeras ærumnas, quibus homo affligitur, æternaque supplicia, quibus punitur in inferis. Deus enim a se quidem excludit omne malum cujuscumque generis, quia summe atque infinite bonum est; non autem teneri ad malum omne ab aliis entibus removendum, abunde constat ex disputatis in articulo primo hujus capituli, ubi principium summe malum explosum est. Ibi enim demonstratum reliquimus, quantum ordinis et sapientissimarum rationum, atque adeo boni, insit in mediis hisce malis; cum potissimum nemo tot patiatur mala in hac vita, quin multo plura recipiat bona. Quod vero attinet ad cruciatum inferorum, respondebo primo, non tantam requirendam esse bonitatem benignitatemque in Deo, ut nullus sit locus justitiæ: nec vero punitur quispiam a divino Judice sive in hac sive in altera vita, quin prius deliquerit. Deinde in hac ipsa vindicta de sordibus sumenda, Deus duplex illud maximum sectatur bonum, nempe restitutionem ordinis morales et subsidium potentissimum humane infirmitatis, quæ salutari gravissimæ pœnæ timore continetur in officio, et ad

(1) Lessius, de perfection. divinis, lib. 14, cap. 5, num. 78, 79.

(2) De Deo uno, thes. 20, vers. fin.

(3) Vide Ontolog., num. 145, pag. 434, 435.

(4) Stromat. lib. 5, cap. 8.

(5) Prosolog., cap. 25.

virtutis excitatur exercitationem. Quare, quod omnia Dei plectentis opera sint bonitatis procuratio, et quod non aliter avertendi essent a sceleribus impii, quam hac animumor dieta, scripsit Clemens Alexandrinus (1); quod autem justitia et bonitas Dei sociatæ semper fuerint, late ac nervose disputat Tertullianus (2).

Alias difficultates, quæ obijci possent adversus dicta de divina bonitate, videri possunt in laudatis S. Thomæ locis.

De divina
pulchritudine.

123. SCHOLION. Solent hic nonnulli scriptores peculiaritatem de divina pulchritudine disputationem annectere (3), jucundissimum sane ac dignissimum ad bonitatis tractationem complementum. Quamquam enim equidem non approbem illorum doctrinam, qui pulchrum arbitratur esse idem cum bono, habendumque, ut attributum transcendente ejuslibet entis, fateor tamen pulchrum esse genus quoddam boni, tale nempe, cujus vel ipse aspectus placeat: qua de re fusius suo loco disputavi (4). Crediderim tamen, quæcumque ad Philosophiam vel Theologiam pertinet inquirere de divina pulchritudine, vacare difficultate, posseque brevissime absolvi. Nempe

Deus est pulcherrimus et ipsa pulchritudo, a qua manat in res creatas omnis decor et pulchritudo, sive in ordine physico, sive in ordine morali. Et ratio est, quia primo pulchritudo est perfectio quædam, inmo perfectio, quæ nullam in suo conceptu imperfectionem involvit. At nulla Deo deesse potest perfectio. Præterea Deus est causa efficiens et exemplaris creatæ omnis pulchritudinis. Ergo si quidquid est in mundo perfectionis, eminentissimo modo in Deo reperiri debet, summa illi atque ineffabilis asserenda est pulchritudo. Quæ fuit argumentatio Sapientis notissimis illis verbis proposita: *Quo-um* (ignis, aeris, cæli stellati, solis) *si specie delectati, deos putaverunt;*

(1) *Pædagog.*, lib. 1, cap. 8 et 9.

(2) *Advers. Marcion.*, lib. 2, cap. 12-18. Vide P. Teophil. Raynaud., *Theolog. natur.*, dist. 7, quæst. 3, art. 5, num. 159 seqq. Et revolte superius scripta circa principium summe malum.

(3) Videantur, si lubet, card. Franzelin (*De Deo uno*, thes. 30) P. Kleutgen (*De Deo ipso*, prim. part. lib. 1, quæst. 4, cap. 3), Hontheim (*Theodicea*, thes. 32, num. 765 seqq.), etc.

(4) Vide *Ontolog.*, num. 189, pag. 535, 544.

sciãti, quanto his dominator eorum speciosior est; speciei enim generator hæc omnia constituit, etc. (1). Præclaris divinam pulchritudinem laudibus commendarunt SS. Patres Ecclesiæ, e quibus unum meminisse sufficiat S. Dionysium: *Ipsam autem pulchrum superessentiale pulchritudo quidem appellatur propter illam pulchritudinem, quam rebus omnibus pro cuiusque modulo communicat, in quantum est causa omnis pulchritudinis ac venustatis, dum rebus omnibus pulchrificas fontalis sui radii distributiones lucis in morem afflat, omniaque ad se xalæi, id est vocat* (unde et xallos, id est pulchritudo, dicitur) *et tota in totis quasi in se colligit. Pulchrum vero vocatur, quod ex omni parte pulchrum sit et plus quam pulchrum, et tanquam semper existens, secundum eadem et eodem modo pulchrum, neque factum, neque destructum, neque augescens, neque decrescens, nec ex parte una pulchrum, et ex alia turpe, neque alias quidem pulchrum, alias vero non; neque ad hoc pulchrum, et ad illud inconcinnum; neque hic quidem ita, alibi vero aliter, nec ut aliis formosum, aliis vero deforme; sed ut ipsum secundum se atque secum uniforme, semper existens pulchrum, atque fontanam universi pulchri pulchritudinem in seipso eminenter anticipans, præhabensque. In ipsa enim natura simplici ac supernaturali pulchrorum universorum omnis pulchritudo, et omne pulchrum uniformiter secundum causam præexistit. Ex hoc ipso pulchro rebus omnibus obtingit, ut sint singula secundum propriam rationem pulchra; et propter pulchrum sunt omnes congruentia et amicitia et communicationes; et per pulchrum cuncta conjunguntur; atque pulchrum est omnium principium, ut causa efficiens, et movens, et universa propriæ pulchritudinis amore continens; et ut finis omnium, atque id quod appetitur tanquam causa finalis (nam pulchri gratia cuncta fiunt) et exemplaris, quia secundum illud omnia definiuntur* (2). Hæc vero, quæ generatim dicta sunt de pulchritudine Dei, indiscriminatim debent intelligi sive de naturali sive de morali pulchritudine, quæ in virtute sita est. Si quid enim est decoris ac pulchritudinis in magnanimitate,

(1) *Sapient.* cap. 13, vers. 3, 4. Cfr. S. Hilari, *de Trinit.* lib. 1, num. 7; S. August., *de Civit. Dei*, lib. 11, cap. 4, num. 2.

(2) S. Dionys., *de divin. Nomin.* cap. 4, paragr. 7.